

STÉPHANE HESSEL

ÖFKELENİN!

Cumhuriyet Kitapları

Aydınlanma Kitaplığı

4. BASI

STÉPHANE HESSEL

ÖFKELENİN!

Çeviri
İsmail Yerguz

Cumhuriyet Kitapları

YAYIN KURULU
Doğan HİZLAN (Başkan), Turhan GÜNAY (Başkan Yardımcısı),
Ataol BEHRAMOĞLU, Deniz KAVUKÇUOĞLU, Erdal ATABEK,
Egemen BERKÖZ, Fazilet KUZA, Turgay FİŞEKÇİ

YAYIN YÖNETMENİ
Zeynep ATAYMAN

DİZİ EDİTÖRÜ
Mustafa H. BAYKA

ÇEVİRİ
İsmail YERGUZ

GRAFİK TASARIM
Ahmet SUNGUR, Müge KAYGUSUZ

DİZGİ/SAYFA DÜZENİ
Serpil ÜNAY

BASKI/CİLT
YAZIN BASIN YAYIN MATBAACILIK TRZ.TİC.LTD.ŞTİ.
Çiftehavuzlar Caddesi Maltepe Mahallesi Prestij İş Merkezi
No:27/806 Kat:9 Zeytinburnu / İstanbul
0212 565 01 22 – 0212 565 02 55 Sertifika No:12028

DAĞITIM
Cumhuriyet Kitapları

4. Baskı: Şubat 2013

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sk.
No:2 34381 Şişli - İstanbul
Tel : (0212) 343 72 74
Faks: (0212) 343 72 65
ckk@cumhuriyet.com.tr
www.kitap.cumhuriyeti.com.tr

Fransızca özgün adı: Indignez-vous!
© 2010 Indigène éditions; collection "Ceux qui marchent contre le vent" ("Rüzgâra Karşı Yürüyenler" Dizisi)
© 2011 Cumhuriyet Kitapları
Bu kitabın yayın hakları Kalem Fikri Haklar Koordinasyon Merkezi aracılığıyla satın alınmıştır.

Yayın Hakları Cumhuriyet Kitapları'na aittir.
Tanıtım amacı dışında izinsiz alıntı yapılamaz.

STÉPHANE HESSEL

ÖFKELENİN!

İÇİNDEKİLER

Sunuş – "Aydınlanma" ve "Aydınlanma Dizisi"
Mustafa H. Bayka 7
Önsöz – Sınır Tanımayan Yurttaş Stéphane Hessel
Uğur Hüküm 19
ÖFKELENİN! 31
Direnişin Nedeni Öfkedir 35
İki Tarih Vizyonu 36
Kayıtsızlık: En Kötü Tavır 39
Filistin Konusundaki Öfkem 43
Şiddete Başvurmama, İzlemeyi Öğrenmek
Zorunda Olduğumuz Yoldur 45
Pasif Direniş İçin 47
Fransızca Baskıya Sonsöz 51

SUNUŞ

"Aydınlanma" ve "Aydınlanma Dizisi"

Geniş anlamıyla Aydınlanma, ortaçağın sona ermesiyle birlikte, bu çağın yaşam anlayışına karşı yükselen yeni bir dünya görüşünün adıdır. "İnsanlık tarihinde bir zaman gelip de hayatın düzenini ayarlamış olan değerler, formlar canlılıklarını yitirince, yeni bir düzene kılavuzluk edecek ideler aranır." Ortaçağın çözülmesiyle, bir geçiş dönemi olan, kökü ve amacı bu dünyada bulunan bir yaşam düzenine geçişin başlangıcını oluşturan Rönesans'la (Yenidendoğuş) birlikte "insanın varlığının anlamı ve bu dünya içindeki yeri" sorunsalı irdelenmeye çalışılmış ve 18. yüzyılda bu problem en köktenci biçimiyle ele alınmıştır. Aydınlanma, akla ve ilerlemeye duyduğu sarsılmaz güveniyle, inandırıcılığını yitirmiş geleneğe, tartışılmazlık zırhına bürünmüş otoriteye ve insanı sadece öteki dünya mutluluğuna hazırlayan dinsel yönlendirmeye karşı çıkarak, aman vermeyen bir eleştiri rüzgârı gerçekleştirerek, yerleşik siyasal, toplumsal, kültürel yapı ve düzenlerin temellerini sarsmıştır. "Aydınlanma düşünürlerinin 'ilerleme'den anladıkları, bilgiden teknolojik buluşlara, ahlaksal değerlerden dinsel öğretilere, toplumsal örgütlenmeden devlet yönetimine, kültürün hemen her alanını kucaklayan oldukça geniş bir kavramdır." 18. yüzyıl bir sorgulama yüzyılıdır. Bu yüzyılda insan dogmalardan kurtularak, akla ve kazanımlarına dayanarak yaşamını aydınlatma girişimini başlatmıştır.

Aydınlanmak isteyen özne insan, aydınlatılmak istenen de yaşamının anlam ve ereğidir. 1783'te bir Alman dergisinde sorulan "Aydınlanma Nedir?" sorusunu filozof Kant, "Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmayış durumundan kurtulup aklını kendisinin kullanmaya başlamasıdır" biçiminde yanıtlamış ve Aydınlanma düşüncesinin sloganına dönüşecek olan *"Sapere aude!"* (Aklını kendin kullanmak cesaretini göster) deyişini de öne çıkarmıştır.

Aydınlanmanın gerçek yurdu Avrupa'dır. Özellikle İngiltere, İskoçya, İtalya ve Almanya'da gelişen Aydınlanma düşüncesi en köktenci sonuçlarına Fransa'da ulaşmıştır. 18. yüzyılda Fransa, varoluşuyla ilgili olarak büyük bir ikilem içindedir. Avrupa'nın en kalabalık, en zengin ve gelişmiş ülkesidir Fransa. Yeniliklerin merkezi Paris'tir. Filozoflar, sanatçılar ve işadamları bu kente gelmekte ve bazıları yaşamlarını orada sürdürmektedir. Böylesine canlı bir tabloya koşut olarak ülke, senyörlük rejiminin boyunduruğu ve adaletsizlikleriyle gün geçtikçe sorunlar yumağına sürüklenmektedir. Kanada'nın yitirilmesi ve İngiltere'nin Fransa'nın çıkarlarını engelleyerek Hindistan'a egemen olması, sınıfsal çelişkilerin artması, kıtlığın baş göstermesi, özgür düşüncenin –ayrıcalıklı birkaç buluşma merkezinin dışında– baskı altına alınması, gözlerin, gelişmiş bir ticarete sahip, ekonomisi büyüyen, Şanlı Devrim'in(*) kazanımlarından yararlanan Londra kulüpleriyle bir özgürlük odağı durumuna gelen İngiltere'ye çevrilmesine yol açar. Fransız aydınları ülkelerinde bulamadıkları özgürlük rüzgârını İngiltere'de aramışlardır. Montesquieu İngiliz Devrimi'nin sağladığı görece özgürlük kazanımlarını Fransızlara du-

(*) James II Stuart'ın tahttan ayrılması ve William of Orange'ın tahta çıkmasına neden olan kansız devrim (1688-89).

yuran ilk Aydınlanma düşünürü olurken, Voltaire iki yıl İngiltere'de yaşamış, İskoçyalı filozof Hume ve İtalyan Beccaria birkaç kez Paris'e gelmişlerdir. Yabancı düşünürlerin kitapları Fransızcaya çevrilmiş ve bu baskıcı monarşide Bacon, Locke ve Newton'un etkisi yaygınlaşmaya başlamıştır. Paris'in yeni buluşma, tartışma ve eleştiri mekânları olan "kafe"lerde, ortama adını veren egzotik içecekle birlikte, yeni düşünce, beğeni ve eğilimler özgürce dillendirilmektedir artık.

Fransa'nın ürettiği yapısal uzlaşmaz çelişkiler, ekonomiyi modernize etmekle çözülebilecek düzeyi aşan bir konumdadır. Siyasal kurumların yanı sıra hukuk sistemi de yozlaşmıştır; soylular adalet bağlamında istediklerini elde ederlerken, geniş arazi ve mülklere sahip olan ruhban sınıfı sivil yargının hakemliğinden muaf bir statüde tüm ayrıcalıklardan yararlanan egemen bir yönetici sınıf konumundadır. Başta kentsoylular (burjuvalar) olmak üzere halk kitleleri en küçük yanlışlarında rejimin silahlı güçleri tarafından tutuklanmakta, "hata"larının diyetini parasal olarak ödeyebilenler özgürlüklerine kavuşmakta, bu şansları olmayanlar uzun yıllar zindanlarda –bu dönemde Paris'te en ünlüsü Bastille olan 8 hapishane vardır– çürümektedir. Fransa'daki ortaçağ artığı siyasal ve toplumsal düzenin sonucunda –İngiltere'de daha ziyade dingin bir bilimsel araştırma, barış ve uzlaşma ortamı içinde gelişen– Aydınlanma felsefesi Fransa'da eski dogmaları yıkmayı amaçlayan "ihtiraslı bir savaş felsefesi"ne dönüşür. "Bundan dolayı Aydınlanmanın karakteristiği olan çizgilerin en kesin gerçekleşmelerini Fransa'da buluruz." Fransız Aydınlanmacıları "Bilgiyi geniş çevrelere yaymak, halka indirmek ve bilimin ödevinin de toplumu aydınlatmak olduğunu açıkça ileri süren" öncüler olmuşlardır. Montaigne'den kaynaklanan kuşkuculuk, Des-

cartes felsefesinin akılcılığı (rasyonalizm) ve matematik düşüncesi, Locke ve Hume'un deneycilikleriyle birlikte, Fransızcanın bu düşünceleri açık ve aydınlık bir biçimde anlatabilmesi, ayrıca savaşımcı yazar, düşünür ve felsefecilere sahip olması, Fransa'nın Aydınlanma bağlamında bir ultramerkez konumuna gelmesini sağlamıştır.

Aydınlanmanın ilk adımlarının atıldığı Rönesans'ın bir geçiş dönemi olmasına karşılık 17. yüzyıl (Klasik Dönem) bir durulmayı yansıtır. Bu yüzyılda kurucu faktörler olarak matematik ve fiziği temel alan filozoflar rasyonalist dizgeler oluşturmuşlardır. Artık doğa matematik kavramlarla kavranabilecek bir alandır. Akıl ile doğa arasında bir uygunluk vardır. 17. yüzyılın rasyonalizmine İngiliz deneyci felsefesini ekleyen Aydınlanma "akla inanıp güvenmede kendisinden önceki yüzyıllardan daha da ileri gider." "Yönetici idesi akıl ideali" olan 18. yüzyılın devrimciliği aklı, kültür dünyasına uygulaması, bu dünyaya akılla egemen olmak istemesi ve bu amaç doğrultusunda toplumu, devleti, dini ve eğitimi aklın ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlemesiyle öne çıkar.

Aydınlanmanın temel dayanaklarını genel hatlarıyla serimlemek istersek ayırt edici şu başlıklara ulaşırız:

A) Aydınlanma üç temel ilke üzerinde yükselir: Özerklik (özgürleşme) isteği, evrensellik, ve edimlerimizin (eylemlerimizin) insani erekliliği. İnsanın özerkleşmesi araştırma, eleştirme, kuşkulanma ve sorgulama özgürlüğüyle sağlanacaktır. Bu noktadan sonra hiçbir dogma ve kurum kutsal ve dokunulmaz olarak kalamayacaktır. Özerklik isteği dinsel ve cismani erkin ayrılması düşüncesine yol açarak siyasal yapıda köktenci dönüşümlere neden olur.

B) İnsanın düşünüp yargılama gücü olan aklın, doğal bir nitelik olarak, insanın özü olarak kabul edilmesi ve evrenselliğinin onanması. Bu bağlamda akıl, tüm insanlarda (kadın ve erkek), tüm toplumsal sınıflarda, tüm halklarda aynı ölçüde paylaşılan bir "insan olma" özelliğidir. Bu anlayış kaçınılmaz olarak, kadın erkek (ilk feminist düşüncelerin 18. yüzyılda ortaya çıkması ve kadınların Fransız Devrimi sırasında oynadıkları rol) ve halkların eşitliği fikrini gündeme getirir. Kölelik ve sömürgeciliğe ilk karşı çıkışlar bu yüzyılda görülür.

C) Bir özgürleşme aracı olan bilginin yaygınlaşması ve Aydınlanma düşünür, yazar ve filozoflarının düşüncelerinin kitaplardan çıkarak gerçek dünyada yayılarak uygulanma olanağı bulabilmesi. Bilginin iki kaynağı vardır:Akıl ve deney. Akıl bilginin bir aletidir. Bilginin egemen olan dinin (Hıristiyanlık) vesayetinden kurtulması, bilimlerin gelişmesini sağlar. Aydınlanma, bilimin metafizik, deneysel bilginin de soyut düşünceler karşısındaki utkusunu perçinlemiştir. Paris, Londra ve Berlin'deki bilim akademileri bu bağlamdaki çalışmaları yüreklendirmiş ve özellikle Voltaire'in Fransa'ya tanıttığı Newtoncu kuram, 19. yüzyılda Darwin'in oynadığı role benzer bir etki yaratmıştır bu yüzyılda. Kimya, mekanik, astronomi, botanik, biyoloji, toplumbilim ve psikoloji alanlarında önemli gelişmeler sağlanmış, hatta Diderot evrim kuramının ipuçlarını dile getirmiştir. Aydınlanmacılar herkes için mutluluk sağlayacağına inandıkları bilimsel düşüncelerin geniş kitlelere ulaşmasını amaçlamışlar ve bunun için özel uzmanlık yayınlarından, gazetelerden ve geniş bir okur kitlesine ulaşma olanağı sağlayan ansiklopedilerden (Diderot ve d'Alambert'in *Ansiklopedi*'si) yararlanmışlardır.

D) İnsan, doğadan kaynaklanan vazgeçilemez haklara sahiptir. Bu bağlamda Aydınlanmacılar 17. ve 18. yüzyıllarda kuramsallaştırılan doğal hukuk kuramının izleyicileridir. İnsanın insan olmasından kaynaklanan, pozitif hukuktan ayrı, yazılı olmayan bu hakların en başında insanın yaşama hakkı bulunur. Toplumdan topluma değişmeyen bu hukuk kuramına göre ölüm cezası uygulanamaz. Her insanın vücudunun bütünlüğünü korumaya hakkı vardır; dolayısıyla işkence kabul edilebilir bir cezalandırma yöntemi olamaz.

E) Dünyevi ve tinsel alanların ayrılması ve toplumun laik bir yapı kazanması. Bireyler inançlarını sürdürürken siyasal erkin yanı sıra tüm devlet kurumları (yargı, eğitim vb.) tümüyle laik bir karaktere kavuşturulacaktır. Dinsel düşüncenin güç kazanma ve etkileme alanı olan okullar artık Aydınlanma düşüncesi doğrultusunda bireyin bu dünyadaki kurtuluş ve mutluluğunu hazırlayan kurumlara dönüşecek ve bu amaçla okullar herkese açık olacak, eğitim parasız ve zorunlu hale getirilecektir.

F) Katolikliğe ve Kilise'ye yöneltilen şiddetli eleştiriler özellikle Fransız Aydınlanmacıların ortak paydası olmuştur. Montesquieu insanlık dışı vahşi cezalandırmalara, savaşa, işkenceye karşı çıkmasının yanı sıra dinsel hoşgörüsüzlüğe ve Papalığa karşı da savaşmış, dinsel ve ahlaki konuları ele alan yazılar kaleme almış, hatta o dönemde ele alınması gözüpeklik gerektiren boşanma konusunu bile irdeleme yürekliliğini göstermiştir. Ona göre eğer akla uygun değilse her otorite mahkûm edilebilir. Ama Kilise'nin gerçek düşmanı Voltaire'dir. *"Écrasez l'infame"* (Alçağı ezin) deyişi bu bağlamdaki kararlılığını gösterir. Voltaire Katolikliğin dogmalarına açıktan saldırır. *Felsefe Mektupları* (ilk 7 mektup din

Charles Panckouche'un bir gravürü (XVII. yüzyılın sonu)
Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü d'Alambert ve özellikle de Diderot'nun öncülüğünde, 150 Aydınlanma düşünürünün katkısıyla hazırlanmıştır (1751-1772).

üzerinedir) Parlamento tarafından yasaklanır. Calas Davası üzerine yazdığı *Hoşgörü Üzerine İnceleme*'de dinsel hoşgörüsüzlüğün toplum için ne denli zararlı olduğunu vurgular. Voltaire yürürlükte olan dinleri mahkûm etmesine karşın, dünyanın açıklanabilmesi için akıllı, sonsuz ve yüce bir varlığa da inanır. Böyle bir Tanrı, değişmez yasalara göre evreni yönetmektedir ona göre. Dogmalardan, törenlerden arınmış bir din anlayışını da halk için gerekli görür. Voltaire'in yaradancılığına karşılık Baron d'Holbach ve Helvétius maddeci, Diderot ise Tanrıtanımazdır. Akla karşı duyguyu, teknolojiye karşı doğayı savunması, genel iradeyi bireysel haklarla karşı karşıya getirmesi ve bireyin "ben"ini öne çıkartması ve radikal cumhuriyetçi düşünceleriyle diğer "reformist" nitelikteki Aydınlanmacılardan kalın çizgilerle ayrılan 18. yüzyılın en etkileyici filozofu Jean-Jacques Rousseau, din konusundaki eleştiri ve önerilerini *Émile ya da Eğitim Üzerine* adlı yapıtının 'Savoie'lı Rahibin İnanç Açıklaması' bölümünde dile getirir. Gene 'Émile İçin Fragmanlar'da gerçekleştirdiği yobaz betimlemesi Rousseau'yu "tarihüstü" kılarken, Aydınlanmanın ruhu içinde yer almasını sağlar: *"Dindar olun çocuğum, dindarları sevin ama yobazlardan uzak durun, onlarla ilişki kadar zararlı bir şey yoktur. Onların o karanlık gururlarının tedavi edilmesi kesinlikle mümkün değildir, ya egemen olmak isterler ya da zarar verirler; açgözlü, hırslı, kıskanç olurlar, fırıldaktırlar, intikam peşinde koşarlar, her işleri gizli kapaklıdır ve sürekli başkalarının yaşamlarını gözlerler. Dostluklarına güvenilmez, nefret duyguları kesinlikle yumuşamaz ve hoşlarına gitmeyen işler yaptığınızda kendi aralarında oluşturdukları güçbirliğinin gazabından kurtulmak mümkün değildir. En doğrusu onlardan uzak durmaktır, kendilerinden uzak duranları hor görürler ama onları terk edenler korkmalıdır."*

Voltaire (François Marie Arouet) [1694-1778]
Aklın, ilerleme düşüncesinin ve uygarlığın yılmaz savaşçısı Voltaire tüm yaşamı boyunca bağnazlığa karşı savaşarak hoşgörüyü yaymaya çalışmış, evrensel dehası ve kıvrak zekâsıyla bir tür eylem-edebiyat yaratmıştır.

Prof. Macit Gökberk *Felsefe Tarihi* adlı yapıtında Aydınlanma dönemine benzer bir durumun M.Ö. 5. yüzyılda Antik Yunanistan'da da yaşanmış olduğunu belirtir. Orada *"Grek Aydınlamasının tipik temsilcileri olan Sofistler de, tıpkı 18. yüzyıl Aydınlanmacıları gibi, eski kültür değerlerini aklın ışığına tutarak keskin, merhametsiz bir eleştirmeden geçirirler."*

Aydınlanma, insanın insan ve yurttaş olma sürecinde niteliksel değişimleri gerçekleştirdiği dönemdir. Gerçek anlamda Rönesansı, Aydınlanmayı yaşamamış ve sanayileşememiş ülkelerin Fransız Devrimi'nin yarattığı özgürlük ve eşitlik gibi evrensel değerlerle tanışması gecikmiştir. Mustafa Kemal Atatürk Anadolu İhtilali'yle bunu gerçekleştirmiş ve Türk Aydınlanması'nın temellerini atmıştır. Aydınlanma savaşçısı İlhan Selçuk'un vurguladığı gibi *"1923 Cumhuriyet Devrimi Aydınlanmadır."* Gene bu Aydınlanma bilgesinin dediği gibi *"(...)eğer biz Batılılaşmak istiyorsak Aydınlanmayı gerçekleştireceğiz, uygarlaşmak istiyorsak Aydınlanmanın süzgecinden geçmeliyiz, bağımsızlığı istiyorsak gene Aydınlanmadan geçmek zorundayız (...)."*

Mustafa Kemal'in *"Ben, manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır... Zaman süratle ilerliyor, milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve bilimin gelişimini inkâr etmek olur... Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar"* sözleri, Türkiye'de kısa da olsa bir Aydınlanma Devrimi'nin yaşandığının en büyük kanıtıdır ve başka söze de gerek yoktur.

Aklı kullanmak ve özgürleşmek isteği, Aydınlanmanın

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)
Özgürlüğü yüceltmesi, akla karşı duyguyu, teknolojiye karşı doğayı savunması, her şeyin radikal bir biçimde siyasete bağlı olduğunu savunmasıyla 18. yüzyılın en özgün düşünürü olmuştur. Goethe'nin dediği gibi, "Voltaire nasıl bir dünyanın sonuysa, Rousseau da bir dünyanın başlangıcıdır."

iki ana hedefi. Bilginin yaygınlaşması da bu hedeflere ulaştıran tek yol, tek yöntem Aydınlanmacılara göre. Aydınlanma felsefesi, temelinde bir kültür felsefesidir. Filozoflar, düşünürler, yazarlar, büyük felsefi dizgeler oluşturmak yerine felsefeyle bağlarını koparmadan her türlü yazma biçimine (roman, mektup, tiyatro, ödüllü yarışmalar, inceleme, seyahat yazıları ve araştırma vb.) başvurarak geniş kitlelere ulaşmayı amaçlamışlardır. Cumhuriyet Kitapları'nın hazırladığı **Aydınlanma Kitaplığı** dizisinin tek hedefi de Aydınlanmanın evrensel değerlerinin yanı sıra, bilimsel düşüncenin geniş okur kitlesine ulaştırılması olacaktır.

Mustafa Hazım Bayka
Eylül 2010

Kaynakça:

Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji, sayı 1219.
Dictionnaire de la langue philosophique, Paul Foulquié, PUF, 1982.
Dictionnaire de la pensée politique, Hatier, 1989.
Émile ya da Eğitim Üzerine, Jean-Jacques Rousseau, Bütün Yapıtları 4, Çev. İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul, 2009.
Felsefe Sözlüğü, Sarp Erk Ulaş, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002.
Felsefe Tarihi, Macit Gökberk, Bilgi Yayınevi, 1967.
Fransız Edebiyatı, Berke Vardar, Dönem Yayınları, 1967, İstanbul.
İlhan Selçuk Anlatıyor, Ümit Zileli, Cumhuriyet Kitapları, 2010.
L'Esprit des Lumières, Tzvetan Todorov, Robert Laffont, 2006.
Les idées politiques, Michel Duquette-Diane Lamoureux, Les Presses de l'Université Montréal, 1993.
Les Lumières, Anthologie présentée par Marianne Goeury, Librio, 2007.
Siyaset Felsefesi Sözlüğü, yayına hazırlayan Philippe Raynaud ve Stéphane Rials, İletişim Yayınları, 2003.
Vocabulaire technique et critique de la philosophie, André Lalande, PUF, 1983.
XVIIIe Siècle, P. Castex-P. Surer, Librairie Hachette, 1949.

ÖNSÖZ

Sınır Tanımayan Yurttaş
Stéphane Hessel

"Direnmek, bir anlamda insan topluluklarının kendini sürekli yeniden yaratması demektir... İnsanoğlu tarihin akışını değiştirmeye kadirdir. Tarih yaratıcı yurttaşların eseridir."

Yukarıdaki sözler 2011 **Nobel Barış** Ödülü'ne aday gösterilen, şu sıralar 94'üncü baharını süren "genç yürekli" bilge, **Stéphane Hessel**'in[1] 2008'de yayınlanan anı-söyleşi kitabından aktarılmıştır. Bu adaylığı destekleyen **Collegium International**[2] üyesi dört ünlü uluslararası kişilik **Edgar Morin** (Fransız filozof sosyolog), **Michel Rocard** (Fransa eski başbakanlarından/1988-1991), **Peter Sloterdijk** (Alman filozof yazar) ve **Richard von Weizsäcker** (Almanya eski cumhurbaşkanlarından/1984-1994) **Alfred Nobel**'in barış ödülü tanımından esinlenerek adayları Hessel'i şöyle değerlendiriyorlar:

"Stéphane Hessel yıllardır bilfiil insanlık uğruna mücadelesi ve cesaretiyle tartışmasız barış için savaş verenlerin en ön saflarındadır. Bu insanlar halkların yakınlaş-

(1) Stéphane Hessel - "Citoyen Sans Frontières – Conversations avec Jean-Michel Helvig" – Eds. Fayard, Paris – 2008.
(2) http://www.collegium-international.org

masına, düzenli orduların tümüyle veya kısmen ortadan kaldırılmasına, barış yolunda ilerleme ve toparlanma sağlanmasına sürekli katkıda bulunuyorlar... Hessel'in yaşamı işte böylesi bir savaşımın canlı tanıklığıdır. Üstüne üstlük sözleri, satırları bugün bir vicdanlar ayaklanmasının, şaşırtıcı bir genç dünyanın sesi oldu. Mesajı dünya çapında bir etki yarattı. Özgürlük ve kurtuluş bayrakları açan halkların değişimlerini başarıyla tamamlayabilmeleri için aydınlatıcı sözlere ihtiyaçları var..."[3]

Kişilikle Paris'teki evinde yaptığım uzun bir sohbette son zamanlarda hakkında yazılıp çizilenleri, söylenenleri hatırlatınca utangaç bir rahatsızlık içinde özetle şunları söyledi:

"Abartıyorlar. Ben çok talihli bir hayat yaşadım. Aldığım çok yönlü ve kültürlü terbiye ve eğitimden, edindiğim uluslararası tecrübelerden, insani ve cumhuriyetçi mücadeleden çıkartabildiğim derslerden başkalarının da yararlanmasını istiyorum. Evrensel değerler hiç kimsenin, hiçbir uygarlığın tekelinde değildir. Yerküre artık hepimizin yurdu, bilgi ve görgü hepimizin malıdır. En katı milliyetçilikleri, en kesin sınırları tanımış bir insanım. Artık ne mutlu ki, insanlık sınırların göreliği ve yapaylığının farkında. Ne var ki, dünyaya egemen iktidarlar bunu teslim etmekten henüz uzak. Tek bir dünya, sınır tanımayan bir yurttaşlığın yolu hâlâ uzun ve çileli, ama kesinlikle bir rüya değil..."[4]

---

(3) 6 Nisan 2011 tarihli gündelik *Le Monde* gazetesi, Débats – "Le prix Nobel pour Stéphane Hessel", s. 22.

(4) 4 Nisan 2011'de Paris'teki evinde yaptığımız görüşme.

"Indignez-Vous!/Öfkelenin!" ya da "İnsanlık Onuru İçin Manifesto"

En yalın sıfatıyla, "**olağandışı**" bu insan cilt cilt romanlara sığmayacak yaşamının özünü; özlediği küresel bir topluma yönelik çağrısını; sosyal adalet, eşitlik ve özgürlük çığlığını, ille de bir ad koymak gerekirse "**İnsanlık Onuru için Manifesto**" diyebileceğimiz davetini 15 sayfalık bir metinde toplamış. Bu kitapçık Fransızca özgün baskısında girişi, tanıtımı, notlarıyla toplam 30 sayfa bile tutmuyor. Ancak bu küçük kitap, bu bir cins risale, duygu tsunamisi misali dünya kitapçılarının vitrinleri, tezgâhlarından taştı; yürekleri, akılları bastı. 1944'te **Ulusal Direniş Kurulu Programı**, 1948'de **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi**'ni kaleme alanlar arasında olan Stéphane Hessel şimdilerde ne bir siyasi program öneriyor, ne de gökten vahiy yoluyla inen vecizeler aktarıyor. Yazdıkları benzersiz zenginliklere sahip şu yeryüzüne, bilgi ve iletişim çağı 21. yüzyıla yaraşır adil ve çevreci bir düzen için sivil, barışçıl başkaldırıya bir çağrı. 19. yüzyılın devrimci Paris barikatlarının çulsuz çocuğu "**Gavroche**"[5] 150 yıl sonra, her daim takım elbiseli, kravatlı bilge dede "Hessel"in kılığına bürünüp bu kez "**Sermayenin Diktatörlüğüne Hayır!**" diyor.

Stéphane Hessel ne Fransız ulusal marşı "**La Marseillaise**"de olduğu gibi "**Yurttaşlar silahlara sarılın!**" diye ajit-prop çekiyordu; ne de uslu kılıflı, usta bir söylemli "**Bilinçli yurttaşlar olun, dört yılda bir oy pusulanızı yerinde kullanın!**" aklıyla yetiniyor. Sakin sakin "**Yetti artık! Olup bitenlere duyarsız kalmayın, liberal masallara kan-**

(5) Victor Hugo'nun büyük klasiği *Sefiller*'in çocuk kahramanı.

mayın! Sizlere empoze edilen bir dünya bakışından tiksindiğinizi, kızdığınızı gösterecek, insana has en basit tepkileri verin! ÖFKELENİN!" diye sesleniyor.

Başkaldırının en doğal ilk aşamasını anlatmak için kitaba başlık seçilen Fransızca fiil, "**Indigner**"nin Türkçe tam karşılığı yok. İlginç olan, Almanca ve İngilizce'de de eşanlamlı bir sözcük bulunamamış. Latince kökte yatan "**Dignitas/Asiller Sınıfı**"ndan her ne kadar günümüz Fransızcasında "**Dignité/İnsanlık Onuru**" kavramına evrilip farklıca bir anlam kazanmış olsa da, sonuçta sadece belli bir "**Asalet**"e tercüman olabiliyor. Fakat kavrama "**In-**" öneki katılıp da "**Indigner**" mastarıyla olumsuzlaşınca, "**Kızdırmak, öfkelendirmek, tiksindirmek**" ve de mecazi olarak "**İnsanlık onuruna dokundurmak**" diye bir fiil ortaya çıkıyor. "**Indignez-vous**" ifadesiyle çift zamanlı dönüşen fiilin ikinci emir "**siz**" çoğulu olup, iki bitişik kelimede "**İnsanlık onurunuza, haysiyetinize yapılan büyük haksızlık veya hakarete karşı tepki, infial duyun, öfkelenin**" içerikli bir anlam kazanıyor. Doğrudan Latince'den kaynaklanan İspanyolca ve İtalyanca dilleri "**Indigner**" fiiliyle birinci elden mesajı yakalarken, Almancacılar "**Empört Euch! / Kızın-Darılın!**", İngilizceciler "**Time for Outrage!/ Zorbalık** veya **(Çok) Öfkelenme Zamanı!**" gibi başlıkları yeğlemişler.

Feleğin bin bir çemberinden geçmiş **Gavroche Dede**, Fransızları öyle duyarlı noktalarından vurmuştu ki, yarım saatte okunabilen risale boyutunda bu metin piyasaya çıktığı 21 Ekim 2010'dan 28 Şubat 2011'e 2 milyon adetten fazla satacaktı. İnsanları, iktisadi ve toplumsal haksızlıkları haklı göstermeye çalışan tüm zihniyet, kural, yasalara karşı itaatsizliğe kışkırtan bu parça tesirli el bombası 25 dile çevril-

di. Bir o kadar dile daha çevrilmeye devam ediyor. 21 Şubat'ta Almanya'da piyasaya sürülen 75 bin kitapçık anında yok satı. 55 binlik İspanyolca ilk baskı bir haftada tükendi. Artı Baskça ve Galiçya, Kastilya ve Katalunya dillerinde de ayrı baskılar yapıldı. Kitap halen İtalya ve Almanya'da liste başı. Arapçası ve İbranicesi aynı anda çıkmak üzere. İsveç'ten Avustralya'ya uzanan heyecan dalgaları yaratan Gavroche Dede'nin sırrı nedir?

"Talihli Bir Hayat"

"Çok talihli ve mutlu bir insanım. Ömrümde nazi işkenceleri dahil, epeyce acı çekip tehlike atlattım. Beş kez ölümden döndüm. Gördüm, geçirdim. Dünyanın dört bir bucağını dolaştım. Torunlarımın bile 5 çocuğu var. Şu anda yaşım için mükemmel bir 94. yıl sürüyorum. Ben şanslı olmayayım da kim olsun?" Kendini, en zorlu dönem ve anlar dahil, içinde bulunduğu ortamların daima en talihlisi, hayattan en iyi yararlananı olarak görmüş. Aslında kısa bir süre de olsa onunla birlikte olabilmek bir şans, zira kişiliği biraz yakından tanıdığınız, izlediğiniz takdirde ortaya gerçekten olağanüstü bir insan çıkıyor. Umut pilleriniz tazeleniyor!

Öncelikle sıcacık ve insancıl gülümsemesinin, yaşlılığın zenginleştirdiği kıvrımlarla dalga dalga kabarmasını sağladığı aydınlık yüzüyle karşılaşıyorsunuz. Sonra devamlı ürettiği pozitif enerjiyi bir dinamo disipliniyle hem etrafını ilerletmeye, hem de yeniden enerjiye çeviren iyimserlik aracı bir varlıkla aynı havayı teneffüs ettiğinizden ötürü içinizi bir mutluluk duygusu kaplıyor. Pilot, diplomat, arabulucu, danışman, eğitimci ve filozof Hessel. Dillere destan efendiliği, alçakgönüllüğü ve kibarlığının diplomatlık

özrü olduğunu sananlar çok yanılır. Çünkü hazırcevaplığı ve mizahı kadar özel durumlarda üç dilden ezbere okuyabildiği yüzlerce şiirle; fakat hepsinden önemlisi yeri geldiğinde acımasız bir gerçekçilik ve sıkı eleştirel bir yaklaşımla demir yumruk gibi kullandığı sözleri, savları, siyasi argümanlarıyla hasımlarını nakavt edebilecek, yandaşlarını coşturacak bir güce, karizmaya sahip.

Aydın yapılanmasına yön verenleri, düşünce ve davranışlarını geniş çapta etkileyenleri, kişisel sentezini, **"Felsefede Jean-Paul Sartre, siyasette Pierre Mendès France, cesarette general Charles de Gaulle tarafından eğitildim. Çoğu zaman Michel Rocard'ın[6] çizgisine duyarlı kaldım. Ama günümüzün sorunlarına en iyi cevabı verenin filozof-sosyolog Edgar Morin olduğuna inanıyorum"** cümleleriyle anlatıyor. Hararetle herkesin Morin'in ***"La Voie/Yol"*** başlıklı son kitabını okumasını tavsiye ediyor. Bu insanlarla yakinen yaşamış, çalışmış olmasını bir başka talihlilik ögesi görüyor.

Doğru Zaman, Doğru Yer

Hessel'e sorarsanız kitabın başarısında teknik ve tarihi nedenler var.

Teknik: Çünkü 29 sayfalık, kolay dağıtılabilir boyutlarda ve çok ucuz bir kitapçık. Ve de son derece provokatör *(kışkırtıcı)* bir başlığı var. Hessel kitabın, yayıncısına[7] çok şey borçlu olduğuna inanıyor.

---

(6) Pierre Mendès France (1907-1982) ve Michel Rocard (1930) ikisi de başbakanlık yapmış ılımlı sosyalist liderler.

(7) "Éditions Indigène" yayınları 68 ruhuna sadık bir çiftin Fransa güneyindeki Montpellier kentinde kurduğu minicik bir yayınevi.

Tarihi: Zira, "**Bu kitapçık 5 yıl önce veya hatta 5 ay sonra çıksaydı kesinlikle bu kadar gürültü koparmazdı**" diyor Gavroche Dede. "**Özellikle gelişkin toplumlar öyle bir devre girdiler ki, her şey sorgulanıyor. Öyle eskisi gibi kesin, sağlam, güvenilir öngörüler ve vizyonlar yok. Ortalıkta ne ideal bir Sovyetler Birliği, ne de siyasi birlik düşlü bir Avrupa Birliği tasarısı kalmadı. Belki şimdilik sadece Çinliler kendilerine güveniyorlar. Berlin duvarının yıkılışından sonra bazıları Bay Francis Fukuyama'ya kandılar. Tarih bitti, tek tipte bir dünya olacak sandılar. Yanıldılar...**" 2001'den sonra ortaya çıkan terörizm dalgalarının bütün dünyayı şaşkına çevirdiğine dikkat çekiyor. Öylesine büyük umutlarla seçilen **Barack Obama**'nın dahi çaresiz kaldığını vurguluyor.

Bilge Hessel'in, gerçekten de Fransa gibi bir ülkenin, Fransız toplumunun **Nicolas Sarkozy** gibi bir adamı cumhurbaşkanı seçmesi, sosyal ve politik açmazın derinliğini göstermesi açısından çok düşündürücü olduğu tespitine katılmamak mümkün mü? "**Derinden derinden isyan kaynıyor, dalgaları kabarıyordu**" diyor Hessel. "**Megalomanyak olsam, Arap halkları kitabımdan esinlenip isyan ettiler derdim**" deyip tatlı tatlı gülüyor ve ekliyor: "**Bütün dünyada insanlar sosyal adalete, özgürlüğe, saygıya susadılar; haksızlığa, eşitsizliğe başkaldırıyorlar.**" Tunuslular sokaklara döküldüğünde kitap çıkalı neredeyse 3 ay olmuştu, ama sadece Fransa'da biliniyordu. Bu el kitapçığı küresel bir kırılmanın yaşandığı, koflukların bilincine varılan, şiddet ve baskılara karşı isyanın somutlandığı tarihi bir döneme denk geliyor. Bir başka ifadeyle *Öfkelenin!* doğru zaman ve doğru yerde yayınlanıyordu. Ve Gavroche Dede bu kitabın **tüm** gelirini uluslararası ölçeklerde mücadele ve-

ren sivil toplum kuruluşlarına bırakıyordu. Örneğin 100 bin avro Filistin davasına bakmakta olan **Russell Mahkemesi**'ne.[8]

"Engagez-Vous!"

Stéphane Hessel düşünsel planda birey haklarından hiç taviz vermeden cumhuriyetçi değerlerin evrenselliğini savunurken, eylem planında kolektif ve insancıl bir enternasyonalist örgütçü olarak hareket edilmesi gerektiğine inanıyor. **"Ya hep birlikte, ya da hep birlikte çıkacağız bu açmazdan. Bir koşulla!"**

Öfkelenin'den 4 ay sonra, ilk çağrısının mantıki uzantısı, **"Engagez-Vous! / Mücadeleye Katılın!"**[9] başlıklı yeni bir kitap yayınladı. Hessel 92 sayfalık bu söyleşi kitabında insanları, toplumları bir davaya sahip çıkmaya, somut hedefler etrafında mücadeleye davet ediyor: **"Direnişin ilk aşaması öfkelenmek, yaşanan haysiyetsizliklere kayıtsız kalmamak, infial duymaksa ikinci ve belirleyici aşaması eyleme geçmektir."** İnsanları mahalle derneklerinden **Attac, Amnesty International** gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarına, sendikalardan siyasi partilere örgütlenmeye çağırıyor. Gavroche Dede tarihin hiçbir döneminde paranın, sermaye sahiplerinin bu denli egemen iktidar olmadıklarını söylüyor. İnsanlar, toplumlar arasındaki farklılıkların hiçbir devirde böylesine derin uçurumlara dönüşmediğini ve üstüne basa basa, **"Çağımızın en baş düş-**

(8) 12 Nisan 2011 tarihli gündelik Libération gazetesi, Grand Angle - "Les éditeurs indignés", s. 22-23.
(9) Stéphane Hessel – "Engagez-vous! Entretiens avec Gilles Vanderpoten" – Eds. de 'Aube, Paris – 2011.

manının malileştirilmiş ekonomiler, yalnızca kâr ve verimlilik hırsıyla hareket eden sermayeler olduğunu" haykırıyor.

Sohbetimizde sordum: "Geçtiğimiz 7 Şubat'ta Arap halklarıyla dayanışmaya dönüşen '**Yaratmak Direnmek, Direnmek Yaratmaktır**' gecesinde yaptığınız konuşmada sahnede 94 yaşında ne kelime, 24 yaşında genç bir adam vardı. Sürekli hareket halinde, neşeli ve umutlusunuz... Nedir bunun sırrı?"

İşte Stéphane Hessel'in cevabı: "**Ben hayatım boyu sosyalist oldum. Öyle öleceğim. Ama öncelikle mutlu bir insanım. Bu mutluluğumu kadınlara, başta da anneme borçluyum. Annem, daima her koşulda mutlu olmayı bileceksin, mutluluk bulaşıcıdır, sen mutlu olursan etrafındakiler de mutlu olur, bu da yine senin mutluluğunu arttırır, derdi. Hep annemin sözünü tuttum.**"

Uğur Hüküm
Paris – 14 Nisan 2011

Paul Klee, Angelus Novus, 1920, suluboya, 31,8x24,2 cm, İsrail Müzesi, Kudüs.

Stéphane Hessel, metninde Klee'nin bu yapıtına ve Alman filozof Walter Benjamin'in bu yapıtla ilgili olarak 1940'ta Alman-Sovyet saldırmazlık paktının yarattığı sarsıntı dolayısıyla yazdığı *Tarih Felsefesi Tezleri* adlı kitabındaki yorumuna gönderme yapıyor. Benjamin bu yapıtın ilk sahibidir. Resimde "bizim gelişme dediğimiz bu fırtına"yı engelleyen bir melek görüyor.

ÖFKELENİN!

★

93 yaş. Biraz son safha demektir bu. Son uzak değildir artık. Benim siyasal angajmanıma temel oluşturan şeyleri hatırlatmak için, altmış yıl önce Ulusal Direniş Konseyi'nin geliştirdiği programdan yararlanabilmek ne büyük bir şans!" Bu konsey çerçevesi içinde, işgal edilen Fransa'daki bütün unsurların, hareketlerin, partilerin, sendikaların bir araya gelmesini ve savaşan Fransa'ya, ülkenin tanıdığı tek lidere (General de Gaulle) katılma kararı almalarını Jean Moulin'e borçluyuz. Mart 1941'de De Gaulle'le buluştuğum Londra'da bu konseyin bir program açıkladığını, bu programın 15 Mart 1944'te kabul edildiğini, Özgür Fransa için ülkemizin modern demokrasisinin dayanacağı ilkeler önerdiğini öğreniyordum.[1]

---

(1) Bu program, 27 Mayıs 1943'te Paris'te Direniş'in sekiz büyük hareketinin temsilcileri -savaş öncesi dönemin iki büyük sendikası: CGT (Genel İş Sendikası), CFTC (Fransız Hıristiyan Emekçiler Konfederasyonu)- ve aralarında Komünist Parti ve Sosyalist Parti de olmak üzere Üçüncü Cumhuriyet'in altı bü-

Bugün bu ilkelere ve bu değerlere her zamankinden fazla muhtacız. Toplumumuzun varlığını gurur duyacağımız bir toplum olarak sürdürebilmesi için hep birlikte çok dikkatli olmalıyız. Biz Ulusal Direniş Konseyi'nin gerçek mirasçıları olabilseydik, bu toplum bir kaçak göçmen işçiler, dışlanmışlar toplumu olmazdı... Bazı insanların göçmenlere kuşkuyla baktığı, emeklilik hakkının, sosyal güvenlik kazanımlarının tartışıldığı bir toplum olmazdı... Medyanın tuzu kuruların eline geçtiği, benimsemeyi ve desteklemeyi reddedeceğimiz birçok şeyin bulunduğu bir toplum olmazdı.

1945'ten itibaren, yaşanan korkunç dramdan sonra, Direniş Konseyi bünyesindeki güçlerin katıldığı iddia-

---

yük partisi tarafından gizlice oluşturuldu. Ulusal Direniş Konseyi'nin (CNR) ilk toplantısı, 27 Mayıs'ta, Nazilere karşı daha etkili bir mücadele sürdürülebilmesi ve müttefiklere karşı meşruiyetini güçlendirmek için bu konseyin kurulmasını isteyen General de Gaulle'ün temsilcisi Jean Moulin başkanlığında gerçekleştirildi. De Gaulle Fransa'nın kurtulması bağlamında bu konseyin bir hükümet programı hazırlamasını istiyordu. Bu program dolayısıyla Ulusal Direniş Konseyi ve Özgür Fransa hükümeti arasında Londra ve Cezayir'de birçok görüşme gerçekleşti ve program 15 Mart 1944'te Ulusal Direniş Konseyi'nin bütün üyelerinin hazır bulunduğu bir toplantıda kabul edildi. Program 25 Ağustos 1944'te Konsey tarafından Paris Belediyesi'nde (Hôtel de Ville) törenle De Gaulle'e sunuldu. Basın bildirisi ise 26 Ağustos'ta yayınlandı. Programın belli başlı mimarlarından biri, Alsace'lı bir hahamın oğlu olan Roger Ginsburger'di; kendisi o dönemde Pierre Villon takma adıyla 1941'de Fransız Komünist Partisi tarafından kurulan direniş hareketi Fransa Ulusal Bağımsızlık Cephesi'nin genel sekreteriydi ve hareketin Ulusal Direniş Konseyi'ndeki temsilcisiydi.

lı ve hırslı bir yeniden canlanmaya tanık olunur. Unutmayalım ki Direniş'in(*) arzu ettiği, programında yer alan sosyal güvenlik örgütlenmesi o dönemde gerçekleşmiştir: "Bütün yurttaşlara, kendi emekleriyle sağlayamadıkları yaşam olanaklarını sunmaya yönelik eksiksiz bir sosyal güvenlik planı"; "yaşlı emekçilerin kalan günlerini huzur içinde geçirmelerini sağlayan bir emeklilik sistemi". Enerji kaynaklarının, elektrik ve gazın, kömür işletmelerinin, büyük bankaların devletleştirilmesi, bu programın hedefleri arasındaydı. Bu program daha başka öneriler de getiriyordu: "Emeğin ürününün, tekelleşmiş büyük üretim araçlarının, enerji kaynaklarının, yeraltı zenginliklerinin, sigorta şirketlerinin ve büyük bankaların tekrar ulusun malları olması"; "büyük iktisadi ve mali feodaliteleri ekonominin yönetiminden uzaklaştıran gerçek anlamda bir iktisadi ve toplumsal demokrasinin kurulması". Genel çıkarın, özel çıkarın önüne geçmesi, emek dünyasının yarattığı zenginliklerin paylaşımının paranın gücünün önüne geçmesi gerekir. Direniş hareketinin önerisi "ekonominin rasyonel biçimde örgütlenmesi, özel çıkarların genel çıkarlara tabi olması ve faşist devletlerde görülen mesleki buyurganlıktan kurtarılması"dır. Geçici Cumhuriyet hükümeti bu bağlamda bir ara dönem oluşturur.

(*) Özel olarak, İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız direniş hareketi. Büyük harfle *Résistance* [Rezistans]. Genel olarak, bu savaş sırasında Alman işgaline karşı girişilen eylemlerin ve bu eylemlere katılan güçlerin tümü (ed. n.)

Gerçek bir demokrasinin bağımsız bir basına ihtiyacı vardır; Direniş bunu biliyor, istiyor, "basın özgürlüğünü, basının onurunu, devlet, para gücü ve yabancı etkiler karşısında bağımsızlığını" savunuyor. 1944'ten sonraki basın bildirileri bunları da aktarıyor. Oysa günümüzde tehlike altında olan bunlardır.

Direniş "bütün Fransız çocuklarının hiçbir ayrımcılık yapılmadan en gelişmiş eğitimden yararlanmalarını" istiyordu; oysa 2008'de önerilen reformlar bu projeye ters düşmektedir. Eylemlerini desteklediğim genç öğretmenler bu projelerin uygulanmasına karşı çıkınca aylıkları düşürülerek cezalandırıldılar. Öfkelendiler, "itaatsizlik ettiler", bu reformların cumhuriyetçi okul idealinden çok uzakta olduğunu, büyük ölçüde para toplumunun hizmetinde olduğunu, yaratıcı ve eleştirel düşünceyi geliştiremeyeceğini söylediler.

Bugün tartışılan, Direniş'in tüm toplumsal kazanımlarının temelidir.[2]

---

(2) Sendikacıların bir değerlendirmesine göre emekli aylıkları toplamda yüzde 70-80 oranından yüzde 50'ye gerilemiştir ki bu oldukça yüksek bir orandır. Reims Champagne-Ardennes Üniversitesi iktisat doçenti Jean-Paul Domin 2010'da Avrupa Ücretliler Enstitüsü için "Ek Hastalık Sigortası" konusunda bir rapor yazmıştır. Bu raporda belirttiğine göre dişe dokunur bir ek yardımdan yararlanabilmek artık işteki pozisyona bağlı bir ayrıcalıktır; öyle ki böyle bir ödemeye çok fazla ihtiyacı olan hastalar ek sigortadan yararlanma hakkına sahip olmadıkları için ve yüksek paralar ödemek zorunda kalacaklarından tedavilerinden vazgeçmektedirler; sorunun kaynağı ücretin artık toplumsal haklar için bir dayanak oluşturmamasıdır; 4 ve 15 Ekim 1945 bildirilerinin temel noktası budur. Bu bildiriler Sosyal Güvenlik yasasını resmen ilan ediyor ve yönetimini de

★

Direniş'in nedeni öfkedir.

Bize devletin bu yurttaşlık değerlerinin harcamalarını karşılayamayacağını söyleme utanmazlığını gösterenler var. Ama Avrupa'nın varını yoğunu yitirdiği Kurtuluş döneminden sonra zenginlikler çok büyük miktarda artmışken, bugün bu kazanımlarm korunması ve sürdürülmesi için nasıl para bulunamaz? Direniş'in o denli mücadele ettiği paranın gücünün, devletin en yüksek mevkilerinde yer alan hizmetkârlarıyla hiç bu kadar etkili, küstah, bencil olması dışında ne olabilir bunun nedeni? Artık özelleşmiş olan bankalar ortaklarının alacakları paylardan ve yöneticilerine en yüksek ücretleri vermekten başka bir şey düşünmüyor; toplumun çıkarı diye bir şey söz konusu değil banka yöneticileri için. Çok yoksullar ve çok zenginler arasında hiçbir zaman bu kadar derin bir uçurum olmamıştı; paraya hücum, rekabet hiç bu kadar teşvik edilmemişti.

Direniş'in esas nedeni öfkeydi. Biz, direniş hareketlerinin ve Özgür Fransa mücadelesinin eski muha-

---

emekçilerin ve devletin oluşturacağı ikili bir otoriteye bırakıyordu. Kararnamelerle ilan edilen 1995 Juppé reformlarından, daha sonra 2004 Douste Blazy (hekim) yasasından sonra Sosyal Güvenlik sadece devletin sorumluluğuna geçmiştir. Sözgelimi Sosyal Sigorta (CNAM) genel müdürünü kararnameyle atayan cumhurbaşkanıdır. Bazı önemli bölge sandıklarının başında Kurtuluş'tan sonraki dönemde olduğu gibi sendikacılar değil valiler aracılığıyla devlet vardır. Buralarda emekçiler sadece bir danışmanlık rolü üstlenirler.

ripleri, genç kuşakları Direniş'in ve ideallerinin mirasını yaşatmaya, aktarmaya çağırıyoruz. Onlara 'nöbeti devralın, öfkelenin!' diyoruz. Siyaset dünyasının, ekonomi dünyasının sorumluları, aydınlar, toplumun tümü mücadeleden vazgeçmemeli, barışı ve demokrasiyi tehdit eden bugünkü uluslararası finans pazarı diktatörlüğünün etkisi altında kalmamalıdırlar.

Herkesin, her birinizin kendi öfkelenme nedeninizin olmasını diliyorum. Bu önemlidir. Beni Nazizmin öfkelendirmiş olması gibi bir şey sizi öfkelendirirse güçlü ve safını belirlemiş bir militan olursunuz. Tarihin bu hareketine katılırsınız ve tarihin bu büyük hareketi herkes sayesinde sürmelidir. Bu hareketin hedefi daha fazla adalet, daha fazla özgürlüktür ama bu özgürlük kümesteki tilkinin denetimsiz özgürlüğü değildir. Programı 1948'de kaleme alınan İnsan Hakları Bildirgesi evrenseldir. Bu haklardan yararlanmayan birine rastlarsanız, onun için üzülün ve bu hakları öğrenmesine yardımcı olun.

★

İki tarih vizyonu

Faşizmin nedenlerini anlamaya çalıştığımda, faşizm ve Vichy tarafından istila edilme nedenlerini anlamak istediğimde, bencil zenginlerin Bolşevik devriminden çok korkmuş olduklarını düşündüm. Onlara korkuları rehberlik etti. Ama o zamanki gibi bugün de et-

kin bir azınlığın karşı koyması yeterli olacaktır... Hamurun mayası tutturulmuş olacaktır. Hiç kuşkusuz benim gibi 1917 doğumlu çok yaşlı birinin deneyimi bugünün gençlerinin deneyiminden çok farklıdır. Ben onlara şunu söylüyorum: Mücadele etmek için aynı açık seçik nedenlere sahip değilsiniz siz. Bizim için direnmek Alman işgalini, bozgunu kabul etmemekti. Bir dereceye kadar kolaydı iş. Daha sonraları, sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmasında olduğu gibi. Sonra Cezayir savaşı. Cezayir'in bağımsız olması gerekiyordu, kesin bir şeydi bu. Stalin'e gelince... Kızılordu'nun 1943'te Nazilere karşı kazandığı zaferi hepimiz alkışladık. Ama 1935'te, önemli Moskova davalarından haberdar olduğumuzda ve Amerikan kapitalizmini dengelemek için komünizme kulak vermenin gerekli olduğuna inanmamıza rağmen kabul edilmesi mümkün olmayan bu totalitarizm biçimine karşı çıkma gerekliği şart olmuştu. Uzun yaşamım öfkelenmem için bir yığın neden sunmuştur bana...

Bu nedenler, bir heyecandan çok mücadeleye katılma isteğinden doğmuştur. Öğretmen okulu öğrencisiyken, aynı okuldan mezun olan ağabeyimiz Sartre'dan çok etkilenmiştim. *Bulantı, Duvar* adlı yapıtları düşünce dünyamın gelişmesinde çok önemlidir ama *Varlık ve Yokluk* adlı kitabından etkilenmedim. Sartre bize "Birey olarak sorumlusunuz" demeyi öğretmiştir. Mutlak özgürlükçü bir bildiriydi bu. İnsanın bir iktidara da, bir Tanrı'ya da bırakamayacağı sorumluluğu öğretmişti. Tam tersine in-

sani sorumluluk angaje olmayı, safını seçmeyi gerektirir. 1939'da, Paris'te, Ulm sokağındaki Öğretmen Okulu'na girdiğimde ateşli bir Hegel taraftarıydım ve Maurice Merleau-Ponty'nin seminerlerine devam ediyordum. Ponty'nin verdiği eğitim somut deneyim araştırmalarına dayanıyordu: Beden ve duyularla olan ilişkisi... Tekil çoğula karşı. Ama arzu edilen her şeyin mümkün olmasını isteyen benim doğal iyimserliğim Hegel'e doğru yönlendiriyordu beni daha çok. Hegelcilik uzun insanlık tarihinin tek bir yöne doğru gittiğini söyler: Aşama aşama ilerleyen insanın özgürlüğü. Tarih art arda gelen şoklardan oluşur, meydan okumaların dikkate alınmasıdır bu. Toplumların tarihi gelişir, ideal biçimiyle demokratik devlete ulaşırız böylece.

Başka bir tarih anlayışı da vardır tabii ki. Özgürlük, rekabet, "her zaman daha fazlasına sahip olma" yarışıyla meydana gelen bir gelişme... Ortalığı kırıp geçiren bir kasırga gibi yaşanmış olabilir böylesi. Babamın, kendisiyle birlikte Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı romanını Almancaya çevirdiği dostu böyle anlatmıştır durumu bana: Alman filozof Walter Benjamin'di bu dostu. İsviçreli ressam Paul Klee'nin, kollarını açarak kendisinin gelişmeyle özdeşleştirdiği fırtınayı durdurmak ve püskürtmek isteyen bir melek figürünün görüldüğü *Angelus Novus* adlı yapıtından kötümser bir mesaj çıkarmıştı Benjamin. Eylül 1940'ta Nazizmden kurtulmak için intihar eden Benjamin için tarih, felaketten felakete gidilen karşı konulamaz bir yolculuktur.

★

Kayıtsızlık: en kötü tavır

Doğrudur, öfkelenme nedenleri bugün o kadar açık seçik olmayabilir ya da dünya çok karmaşıktır. Kim emir veriyor? Kim karar veriyor? Bizi yöneten akımlar arasında bir ayrım yapmak her zaman kolay değildir. Faaliyetlerini açık seçik biçimde anladığımız küçük bir seçkin topluluk yok artık karşımızda. Büyük bir dünyada yaşıyoruz ve böyle bir dünyada her şeyin birbirine bağımlı olduğunu hissediyoruz. Bugüne dek görülmemiş bir karşılıklı bağımlılık içinde yaşıyoruz. Ama bu dünyada katlanılması mümkün olmayan şeyler var. Bunları görmek için iyi bakmak, aramak gerekir. Gençlere sesleniyorum: Biraz arayın, bulacaksınız. En kötü tavır kayıtsızlık, ilgisizliktir, "Bir şey yapamam, elimden bir şey gelmez, ben kendi işime bakarım," demektir. Böyle davrandığınızda insanlığı oluşturan temel değerlerden birini yitirirsiniz. Bunun için gerekli olan değerlerden birini, öfkelenme yeteneğini ve bunun sonucu olan siyasal ve toplumsal bir davaya hizmet etme çabasını yitirirsiniz...

İki yeni ve büyük tehditten söz etmek mümkündür:

1. Çok yoksullar ve çok zenginler arasındaki gittikçe derinleşen uçurum. XX. ve XXI. yüzyıllarda görülen yeni bir durumdur bu. Bugünün dünyasında çok yoksul olanlar günde ancak 2 dolar kazanabiliyor-

lar. Bu uçurumun daha da derinleşmesine izin verilemez. Sadece bu tespit bile siyasal ve toplumsal bir davaya hizmet etme sorumluluğu getirir.

2. İnsan hakları ve gezegenimizin durumu. Kurtuluştan sonra 10 Aralık 1948'de, Paris'te Chaillot Sarayı'nda Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin yazımına katkıda bulunma şansına sahip oldum. Birleşmiş Milletler genel sekreter yardımcısı ve İnsan Hakları Komisyonu sekreteri Henri Laugier'nin kurulunun başkanı sıfatıyla öteki arkadaşlarla birlikte bu bildirinin yazımında görev aldım. Bu çalışmada, 1941'de Londra'daki Özgür Fransa hükümetinin Adalet ve Eğitim komiserliğini üstlenmiş olan ve 1968'de Nobel Barış ödülünü alan René Cassin'in ve Ekonomik ve Sosyal konsey bünyesinde çalışan, hazırladığımız ve daha sonra toplumsal, insani ve kültürel sorunlarla ilgilenen üçüncü genel kurul komisyonu tarafından incelenen metinleri kendisine sunduğumuz Pierre Mendès France'm rollerini unutamam. O dönemde Birleşmiş Milletler'e üye olan devlet sayısı 54'tü ve ben sekreterlik görevini üstlenmiştim. Anglosakson dostlarımızın önerdikleri gibi, "uluslararası" değil, "evrensel" haklar ifadesini René Cassin'e borçluyuz. İkinci Dünya Savaşı bitiminde çok önemlidir bu olgu. Amaç totalitarizmin insanlığın üstüne çöken tehditlerinden kurtulmaktır. Bunun için de, Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin, söz konu-

su evrensel haklara saygı göstermelerini sağlamak gerekir. Kendi topraklarında insanlık suçu işleyen bir devletin öne sürdüğü tam egemenlik bahanesi oyununu bozmanın bir yoludur bu. Bu bağlamda kendisini ülkesinin efendisi gibi gören ve soykırım yetkisine sahip olduğunu sanan Hitler'i örnek gösterebiliriz. Bu evrensel bildiri, nazizme, faşizme, totalitarizme ve hatta bizim varlığımızla Direniş ruhuna karşı duyulan evrensel nefrete çok şey borçludur. Acele etmek gerektiğini hissediyordum, herkesin sadık kalma niyetinde olmadığı ama bizim empoze etmeye çalıştığımız bu değerleri galiplerin de benimsemiş olmasındaki ikiyüzlülüğe kanmamak gerekiyordu.[3]

(3) İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 10 Aralık 1948'de, Paris'te 48 ülkenin ve 58 üyenin katıldığı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Sekiz ülke bildiriyi imzalamamıştır: Güney Afrika aslında bildirinin gerçekten mahkûm ettiği apartheid [siyahlara uygulanan ayrımcılık] nedeniyle; Suudi Arabistan kadın erkek eşitliği nedeniyle; Sovyetler Birliği (Rusya, Ukrayna, Belarus), Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya Bildirinin ekonomik ve sosyal hakları ve azınlık haklarını yeterince dikkate almadığı gerekçesiyle; öte yandan özellikle Rusya Birleşmiş Milletler'e verilen dilekçelerin incelenmesiyle yükümlü bir Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi kurulmasıyla ilgili Avustralya'nın önerisine karşı çıkmıştır; burada hatırlatmak gerekir ki, Bildirinin 8. maddesi temel hakların çiğnenmesi durumunda bir devlete karşı bireysel olarak dava açma hakkı getirmiştir; bu ilke Avrupa'da 1998'de bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kurulmasıyla hayata geçmiş ve 800 milyon Avrupalının bu mahkemeye başvurma hakkını güvence altına almıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 15. maddesini aktarmak istiyorum: "Herkesin bir uyrukluk [yurttaş olma] hakkı vardır"; madde 22: "Herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenlik hakkı vardır; ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin özgürce gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir." Bu bildiri hukuksal bir metin olmamakla birlikte, 1948'den bu yana çok etkili olmuş, bağımsızlık mücadelesi veren sömürge halkları bu bildiriden etkilenmişler, özgürlük mücadelesi veren beyinlere esin kaynağı olmuştur.

Son onyıllarda sivil toplum örgütlerinin, para alışverişlerinden belli miktarda vergi alınmasını savunan bir örgüt olan Attac (Association pour la taxation des transactions financières), FIDH (Féderation internationale des Droits de l'homme) [Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu], Amnesty (Uluslararası Af Örgütü) gibi toplumsal hareketlerin etkin olmalarını ve iyi bir performans göstermelerini memnuniyetle gözlemliyorum. Günümüzde etkili olmak için kesinlikle örgütlü hareket etmek, bütün modern iletişim araçlarından yararlanmak gerekir.

Gençlere şöyle diyorum: Çevrenize bakın, öfkenizi haklı çıkaracak konular bulursunuz: Göçmenlere, kaçak işçilere, Çingenelere yapılan muameleler gibi. Sizi güçlü bir yurttaş hareketine götürecek olan somut durumları bulursunuz. Arayın, bulursunuz!

★

Filistin konusundaki öfkem

Bugün duyduğum en büyük öfke Filistin, Gazze Şeridi, Batı Şeria'yla ilgilidir. Bu anlaşmazlık öfkelendiriyor insanı. Richard Goldstone'un Gazze üstüne Eylül 2009 tarihli raporunu mutlaka okumak gerekir; Güney Afrikalı Yahudi hatta kendisinin siyonist olduğunu söyleyen bu yargıç, raporunda İsrail ordusunu suçluyor ve üç hafta süren 'Dökme Kurşun' operasyonu sırasında "savaş suçları kapsamına girebilecek, hatta bazı durumlarda insanlığa karşı suç işlemiş olduğunu" söylüyor bu ordunun. 2009'da raporda anlatılanları bizzat görmek ve incelemek amacıyla ben de gittim Gazze'ye ve karımla birlikte diplomatik pasaportlarımız sayesinde girebildik oraya. Refakatçilerimizin Gazze Şeridi'ne girmelerine izin verilmedi. Oraya da, Batı Şeria'ya da girmelerine izin verilmedi. 1948'de Birleşmiş Milletler Kuruluşu UNRWA'nın kurduğu Filistin mülteci kamplarını da ziyaret ettik; bu kamplarda İsrail tarafından topraklarından kovulan üç milyonu aşkın Filistinli yurtlarına dönmeyi bekliyor ve git gide daha karmaşık bir hal alıyor bu sorun. Gazze ise bir buçuk milyon Filistinlinin bulunduğu bir açık hava hapishanesi konumunda. Hayatta kalabilmek için örgütlendikleri bir hapishane. "Dökme Kurşun" operasyonuyla harap olan Kızılhaç hastanesi gibi maddi yıkımlardan daha başka şeyler, çok daha fazla yer kapladı zihnimizde: Gazzelilerin tavır ve davranışları, yurtseverlikleri, denize ve

kumsallara olan tutkuları, sürekli olarak, çok sayıdaki güleç çocuklarının mutluluk ve huzurunu düşünmeleri. Kendilerine dayatılan bütün yokluk ve sıkıntılara karşı gösterdikleri olağanüstü direnç çok etkiledi bizi. Tankların yıktığı binlerce evi yeniden inşa etmek için çimento bulamadıklarından tuğla yapmaya çalıştıklarını gördük. Bize söylendiğine göre İsrail ordusunun gerçekleştirdiği bu "Dökme Kurşun" operasyonunda bin dört yüz insan -kadınlar, çocuklar, Filistin kamplarındaki yaşlılar- ölmüş, İsrail ordusu ise sadece elli yaralı vermiş bu operasyonda. Güney Afrikalı yargıcın düşüncelerini paylaşıyorum. Yahudilerin savaş suçu işleyebilmeleri berbat bir durum. Ne yazık ki, tarihte kendi tarihlerinden ders alan halklar konusunda çok az örnek var elimizde.

Son genel seçimleri kazanan Hamas'ın Gazzelilere karşı uygulanan tecrit ve ablukaya karşı İsrail kentlerine roket atılmasını engelleyemediğini biliyorum. Terörizmin kabul edilmesinin mümkün olmadığını da biliyorum ama bir halkın ülkesi olağanüstü üstün askeri araçlarla işgal edildiğinde halkın tepkisi sadece şiddete başvurmamak da olamaz.

Sderot kentine roket atmanın Hamas'a bir yararı olabilir mi? Hayır. Hamas'ın davasına hizmet etmez bu eylem ama, Gazzelilerin çok fazla sinirlenmeleri, çileden çıkmaları olarak izah edilebilir. Sinirlenme kavramı içinde şiddeti, bu şiddete maruz kalanlar açısından kabul edilemez durumların üzücü bir sonucu gibi anlamak gerekir. O halde terörizmin bir sinirlenme biçimi oldu-

ğu düşünülebilir. Ve bu sinirlenme negatif bir sözcüktür. Sinirlenmemek gerekir, umutlu olmak gerekir. Sinirlenme umudun inkâr edilmesidir. Sinirlenme anlaşılabilir bir şeydir, neredeyse doğaldır ama gene de kabul edilebilir değildir. Çünkü belki de umutla elde edilebilecek sonuçları elde etme olanağı sağlamaz.

★

Şiddete başvurmama,
izlemeyi öğrenmek zorunda olduğumuz yoldur.

İnanıyorum ki gelecek şiddete başvurmamanın, farklı kültürlerin uzlaşmasının olacaktır. İnsanlık önümüzdeki dönemi bu yolla aşacaktır. Ve bu konuda Sartre'a katılıyorum: Bomba atan teröristler bağışlanamaz, sadece, onları anlamak mümkün olabilir. Sartre 1947'de şöyle demiştir: "Hangi şekliyle olursa olsun şiddetin bir başarısızlık olduğunu kabul ediyorum. Ama bu başarısızlık bir gereklilik, bir kaderdir çünkü bir şiddet dünyasında yaşıyoruz. Şiddete başvurmanın sürekli olma riskini taşıdığı doğrudur ama, öte yandan şiddeti durdurmanın tek yolunun bu olduğu da doğrudur."(4) Ben buna şiddete başvurmamanın onu durdurmanın en emin yolu olduğu düşüncesini ekliyorum. Sartre'ın bu ilke adına Cezayir savaşında ya da 1972 Münih olimpi-

(4) Sartre, J.-P, "Situation de l'écrivain en 1947", Situations II içinde, Paris, Gallimard, 1948.

yatlarındaki İsrailli sporculara karşı gerçekleştirilen suikast olayında yaptığı gibi teröristleri desteklemek mümkün değildir. Etkili değildir bu yöntem ve Sartre yaşamının sonunda terörizmin anlamını sorgulayacak ve var olma nedeninden kuşkulanacaktır. "Şiddet etkili olmaz" demek şiddete başvuranların mahkûm edilip edilmemeleri gerektiği konusunda kesin bir düşünceye sahip olmaktan daha önemlidir. Terörizm etkili olmaz. Etkililik kavramında şiddet olmayan bir umut vardır. Şiddet içeren bir umut varsa eğer bu Guillaume Apollinaire'in şiirindedir: "Umut ne kadar şiddetli"... Siyasette durum böyle değildir. Sartre, Mart 1980'de, ölümünden üç hafta önce şöyle diyordu: "Şu andaki korkunç dünyanın, uzun tarihsel gelişmenin niçin sadece bir anı olduğunu, niçin umudun her zaman devrimlerin ve isyanların egemen güçlerinden biri olduğunu ve umudu hâlâ nasıl gelecek anlayışım olarak hissettiğimi açıklamaya çalışmak gerekir."(5)

Şiddetin umuda sırt çevirdiğini anlamak gerekir. Umudu, şiddete tercih etmek gerekir... Şiddete başvurmama umudunu. İzlemeyi öğrenmek zorunda olduğumuz yol budur. Hem baskı yapanlar hem baskı görenler açısından baskıyı yok etmek için bir uzlaşmaya varmak gerekir; terörist şiddet ancak böyle biter. Bu nedenle çok fazla nefret biriktirmemek gerekir.

---

(5) Sartre, J.-P, "Maintenant l'espoir... (III), Nouvel Observateur, 24 Mart 1980 içinde.

Bir Mandela'nın, bir Martin Luther King'in mesajı yerini, ancak ideolojiler ve fetihçi totalitarizm çatışmasını aşmış bir dünyada bulur. Bu, modern toplumların, çatışmaları karşılıklı anlayış ve sabırlı bir uyanıklıkla aşma kapasitesi içinde bir umut mesajıdır. Bu noktaya ulaşabilmek için haklara dayanmak gerekir... Haklara tecavüz eden kim olursa olsun öfke duymalıyız ona. Bu haklar konusunda ödün verilemez.

★

Pasif direniş için

Her cuma günü Bil'id köylülerinin taş atmadan, güç kullanmadan protesto gösterileri yaptıkları duvara kadar gitmeleri karşısında İsrail yönetiminin tepkisine tanık oldum; ve buna tanık olan sadece ben değilim. İsrail yöneticileri bu girişimi "şiddete dayanmayan terörizm" olarak niteleddiler. Pes doğrusu... Şiddet kullanmayan terörist tanımı yapabilmek için İsrailli olmak gerekir. Özellikle şiddete başvurmamanın etkililiğine, destek bulmasına, anlayışla karşılanmasına, dünyada baskıya karşı olan herkes tarafından desteklenmesine şaşırmak, bundan rahatsız olmak için gene İsrailli olmak gerekir.

Batı'nın getirdiği üretken düşünce dünyayı bir krize sürüklemiştir ve bu krizden kurtulmak için parasal alanda ama aynı zamanda bilim ve teknik alanında da "hep daha çok" düşüncesinden radikal bir kopuşla kaçmak ge-

rekir. Ahlakın, adaletin, kalıcı dengenin öne çıkmasının zamanı gelmiştir kesinlikle. Çünkü çok büyük riskler tehdit etmektedir bizleri. İnsan için yaşanmaz hale gelebilecek bir gezegende, insanlık macerasına son verebilir bu riskler.

Ama 1948'den bu yana önemli gelişmeler kaydedildiği de bir gerçektir: Sömürgeleşmenin son bulması, apartheid'in bitişi, Sovyet imparatorluğunun çöküşü, Berlin duvarının yıkılması. Buna karşılık XXI. yüzyılın ilk onyılı bir gerileme dönemi olmuştur. Ben bu gerilemeyi kısmen ABD'nin başında George Bush'un olmasına, 11 Eylül'e ve ABD'nin bu olaydan çıkardığı Irak'a askeri müdahale gibi yıkıcı sonuçlara bağlıyorum. Bir ekonomik kriz yaşadık ama bu nedenle yeni bir gelişme siyaseti başlatmadık. Aynı şekilde küresel ısınmaya karşı Kopenhag zirvesi gezegenimizin korunması için gerçek bir siyaset sorumluluğu üstlenme noktasına götüremedi bizi. Birinci onyılın korkuları ve daha sonraki onyılların olabilirlikleri arasında bir eşikteyiz. Ama umutlu olmak gerekir, her zaman umutlu olmak gerekir. Önceki onyıl, 1990'lı yıllar büyük gelişmelerin kaynağı olmuştu. Birleşmiş Milletler konferanslar düzenlemeyi başarmıştı: 1992'de çevre konusunda Rio Konferansı; 1995'te Pekin Kadın Konferansı; Eylül 2000'de Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kofi Annan'ın girişimiyle 191 üye ülke "Kalkınma için Milenyumun sekiz hedefi" bildirisini kabul ettiler ve bu bildiriyle 2015 yılına kadar dünyada yoksulluğu yarı yarıya azaltmak için çalışacakları sözünü ver-

diler. En büyük üzüntüm ne Obama'nın ve ne de Avrupa Birliği'nin temel değerlere dayanarak inşacı bir dönem için katkı yapacaklarına dair hiçbir sorumluluk almamalarıdır.

Bu öfkelenme çağrısını nasıl bitirmek gerekiyor? Bir hatırlatmayla: Ulusal Direniş Konseyi Programı'nın altmışıncı yıldönümü vesilesiyle, 8 Mart 2004'te biz eski Direniş ve Özgür Fransa (1940-1945) savaşçıları hiç kuşkusuz "Nazizm, Direnişçi kardeşlerimizin fedakârlıkları ve Birleşmiş Milletler'in faşist barbarlığa karşı çıkması sayesinde yenilgiye uğradı," diyorduk. Ama bu tehdit bütünüyle ortadan kalkmadı ve adaletsizliğe karşı öfkemiz sürüyor.[6]

Hayır, bu tehdit tamamen ortadan kalkmış değildir. "Genç kuşaklara hedef olarak sadece kitlesel tüketimi, zayıfları ve kültürü küçümsemeyi, genel bir hafıza kaybını ve herkesin herkese karşı amansız rekabetini gösteren" kitle iletişim araçlarına karşı gerçek bir pasif direnmeye çağrı yapıyoruz her zaman.

XXI. yüzyılı inşa edecek olanlara karşı büyük bir heyecanla şunu söylüyoruz:

"YARATMAK, DİRENMEKTİR.
DİRENMEK YARATMAKTIR."

---

(6) 8 Mart 2004 çağrısına imza atanlar: Lucie Aubrac, Raymond Aubrac, Henri Bartoli, Daniel Cordier, Philippe Dechartre, Georges Guingouin, Stéphane Hessel, Maurice Kriegel-Valrimont, Lise London, Georges Séguy, Germaine Tillion, Jean-Pierre Vernant, Maurice Voutey.

FRANSIZCA BASKIYA SONSÖZ

Stéphane Hessel Yahudi yazar ve çevirmen Franz Hessel'in ve ressam, müzisyen, yazar Helen Grund'un çocukları olarak Berlin'de doğdu (1917). İki çocuklu (ağabey Ulrich ve Stéphane) aile Paris'e 1924'te yerleşti. İki kardeş aile ortamı sayesinde Paris'in avangard çevresiyle tanıştı; bu çevrede dadacı Marcel Duchamp ve Amerikalı heykeltıraş Alexandre Calder da vardı. Stéphane 1939'da Öğretmen Okulu'na girdi ama savaş nedeniyle öğrenimine ara vermek zorunda kaldı. 1937'den beri Fransız vatandaşıdır, askerlik yaptığından savaşın saçmalığını bilir, Mareşal Pétain'in Fransa'yı satmak istemesine tanık olmuştur. Mayıs 1941'de Londra'da General de Gaulle'ün Özgür Fransa'sına katılır. Karşı casusluk, bilgi toplama ve eylem bürosunda (BCRA) çalışır. 1944 yılının bir Mart sonu gecesinde "Greco" kod adıyla ve bir görevle gizlice Fransa'ya geçer: Paris'teki çeşitli çevrelerle ilişkiye geçecek, yeni radyo yayın yerleri bulacak, toplayabildiği ve müttefik çıkarmasının işine yarayabilecek bilgileri Londra'ya aktaracaktır. 10 Temmuz 1944'te bir ihbar üzerine Paris'te tutuklanır: "İşkence altında konuşan biri için kovuşturma açılamaz" diye ya-

zacaktır bir anı kitabında (*Danse avec le siècle,* 1997; Yüzyılla Dans). İşkenceyle sorgulandıktan sonra -özellikle kafası suya daldırılıp nefessiz bırakılarak; işkencecileriyle konuşurken ana dili Almancayı kullanarak şaşırtır onları- 8 Ağustos 1944'te, Paris'in kurtulmasından birkaç gün önce Almanya'da Buchenwald kampına gönderilir. Asılmasına ramak kalmışken, son anda kampta tifüsten ölen bir Fransızın kimliğini kullanarak kurtulur. Yeni adı soyadı Michel Boitel olur ve frezecidir; Rottleberode kampına nakledilir; kamp Alman bombardıman uçakları Junker 52'lerin iniş takımlarının üretildiği bir fabrikaya yakın bir yerdedir; ancak şansı yaver gider, muhasebe servisine gönderilir. Kaçar. Yakalanır, bu kez V-1 ve V-2'lerin (Nazilerin kendilerine savaşı kazandıracaklarına inandıkları füzeler) üretildiği Dora kampına gönderilir. Tecrite atılır, gene kaçar ve bu kez kurtulur; müttefikler Dora'ya yaklaşmıştır çünkü. Paris'e döner, karısı Vitia'ya –ikisi oğlan biri kız üç çocuğunun annesi– kavuşur.

"Kurtarılan bu yaşama bir sorumluluk bilinci yüklemek gerekiyordu" der eski Özgür Fransa savaşçısı anılarında. Stéphane Hessel 1946'da Dışişleri Bakanlığı giriş sınavını kazandıktan sonra diplomat olur. İlk görevi Birleşmiş Milletler'dedir ve o yıl Birleşmiş Milletler genel sekreter yardımcısı ve İnsan Hakları Komisyonu sekreteri Henri Laugier kendisinin sekreterliğini üstlenmesini ister. Görevi kabul eden Stéphane Hessel İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni hazırlayan komisyona katılır. Bu bağlamda en önemli rolü on iki üyeden yarısının oyna-

mış olduğu düşünülür: 1945'te ölen Başkan Roosevelt'in dul eşi, angaje feminist Eleanor Roosevelt komisyon başkanlığını üstlenmiştir; doktor Çang (Mao'nun değil Çan Kay Şek'in Çin'inden) komisyon başkan yardımcısı olarak Bildiri'nin sadece Batı düşüncelerini yansıtan bir metin olmaması gerektiğini söylemiştir; komisyon raportörü ve genellikle Eleanor Roosevelt'le birlikte çalışmaların "itici gücü" kabul edilen Charles Habib Malik (Lübnan); hukukçu ve diplomat René Cassin (Fransa) dışişleri bakanlığı nezdinde insan hakları danışma komisyonu başkanlığını üstlenmiştir; bildirinin birçok maddesini kaleme alan Cassin Fransa da dahil olmak üzere birçok devletin bu bildirinin sömürge egemenliklerini tehdit edebileceği konusundaki korku ve endişelerini yatıştırmayı başarmıştır: Cassin, insan hakları konusunda titiz ve müdahaleci bir anlayışa sahipti; avukat ve diplomat, Laugier'nin yakın çalışma arkadaşı John Peters Humphrey (Kanada) 400 sayfadan oluşan ilk taslağı kaleme almıştır; ve komisyonun en genç üyesi, Laugier'nin sekreteri diplomat Stéphane Hessel (Fransa). Özgür Fransa zihniyeti bu komisyonu çok etkilemiştir. Bildiri 10 Aralık 1948'de, Paris'te, Chaillot Sarayı'nda Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Hessel, yeni görevlilerin akını sonucu –Hessel'in kendi anılarındaki yorumuna göre bunların çoğu yüksek ücretler peşindedir ve "idealleri peşindeki marjinaller safdışı edilmek istenmektedir"– Birleşmiş Milletler'den ayrılır. Dışişleri Bakanlığı tarafından uluslararası kurumlar nezdinde

Fransa temsilciliğiyle görevlendirilir ve bu vesileyle zaman zaman New York'ta yaşar, Birleşmiş Milletler'de temaslarda bulunur. Cezayir savaşı sırasında Cezayir'in bağımsızlığı için mücadele eder. 1977'de Fransa cumhurbaşkanlığı genel sekreteri, eski BCRA başkanı Claude Brossolette sayesinde Valéry Giscard d'Estaing kendisine Birleşmiş Milletler Cenevre konsolosluğunu teklif eder. Hessel Fransız devlet adamları içinde kendisine en yakın bulduğu ismin Pierre Mendès France olduğunu söyler; Hessel onu Özgür Fransa döneminde Londra'da tanımış, kendisiyle daha sonra, 1946'da Ekonomik ve Sosyal Konsey bünyesi içinde Fransa temsilcisi olarak görev yaptığı New York'ta Birleşmiş Milletler'de sık sık görüşmüştür. Hessel anılarında, Fransa yönetiminde, 1981'de François Mitterand'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle meydana gelen değişikliği çok önemsemiş ve yüceltmiştir. "Bu değişiklikle çok yönlü işbirliğinde pek uzman olmayan bir diplomat Fransa konsolosu olmuştur," der. Sosyalist Parti'ye katılır: "Niçin? diye soruyorum. İlk yanıt: 1995 yılının şoku. Fransızların Jacques Chirac'ı iktidara getirecek kadar temkinsiz davranacaklarını düşünemezdim." Artık diplomatik pasaporta sahiptir; yeni eşiyle birlikte 2008-2009 yıllarında Gazze Şeridi'ne gider ve döndükten sonra Gazzelilerin acıklı yaşamını anlatır. "Ben her zaman ayrılıkçıların yanında oldum," demiştir o dönemde.

Burada konuşan tam 93 yaşındaki Hessel'dir.

Sylvie Crossman

STÉPHANE HESSEL

ÖFKELENİN!

"Aydınlanma Kitaplığı"nın ikinci kitabı *Öfkelenin*'in yazarı Stéphane Hessel 94 yaşının baharını süren genç yürekli bir bilge. Aynı zamanda pilot, diplomat, arabulucu, danışman, eğitimci, filozof ve sosyalist olan Hessel İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransız Direniş Hareketi'ne katılmış, nazizme karşı mücadele etmiş, faşistler tarafından işkenceye uğramış, toplama kamplarında asılmanın eşiğinden dönmüş, savaşın sonlanmasıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin yazılması çalışmalarına katılmış, Cezayir'in bağımsızlığını savunmuş, diplomatik pasaporta sahip bir arabulucu olarak Filistinlilere destek vermiş, Aydınlanma'nın değerlerini savunan bir yazar. İnsanlık onuru için bir 21. yüzyıl manifestosu niteliğindeki kitapçığında Hessel, özellikle gençleri, uygar bireyleri, haksızlık ve sorunlara kayıtsız kalmayarak neo-liberal masallara kanmamaya, çevreye duyarlı olmaya, sosyal adaletsizliğe, tekelci sermayenin diktatörlüğüne karşı çıkarak, öfkelerini barışçıl yollarla dile getirmeye çağırıyor. Fransa'da satışı 2 milyonu aşan ve 25 dile çevrilen kitabının gelirini uluslararası alanda mücadele veren sivil toplum kuruluşlarına bırakan Stéphane Hessel, 2011 Nobel Barış Ödülü'ne de aday gösterilmiştir.

ISBN 978-605-5525-62-0
9 786055 525620
6 TL
13.34.Y.0298.001
Cumhuriyet Kitapları